

जून ९, २००५

**मृत ठेवीदारांची खाती :
दाव्यांच्या पूर्ती संबंधा मधील गैरसोय व त्रास टाळा :
रिझर्व्ह बँकेचे बँकांना आदेश**

एखाद्या ठेवीदाराचा मृत्यू झाल्यास त्याच्या दाव्यांची पूर्तता लवकर व निर्वेधपणे व्हावी, यासाठी रिझर्व्ह बँकेने बँकांना आदेश दिले आहेत की मृत ठेवीदारांची जी खाती 'ईदर ऑर सर्व्हायव्हर' नुसार चालतात किंवा ज्या खात्यांमध्ये वारसाची नोंद आहे, अशा खात्यांचा बाबतीत किमान कागदपत्रे असलेली व सोपी प्रक्रिया करावी, व अशा खात्यां मधील बाकी रक्कम निर्मुक्त करावी. रिझर्व्ह बँकेने बँकांना सूचना दिल्या आहेत की मृत ठेवीदाराच्या खात्यातील बाकी रक्कम ही 'ईदर ऑर सर्व्हायव्हर' च्या बाबतीत जिवंत व्यक्तीला / व्यक्तींना अगर वारसदाराला, त्यांच्याकडून उत्तराधिकार प्रमाणपत्र, लेटर ऑफ अॅडमिनिस्ट्रेशन, अगर वारसपत्र (प्रोबेट) न मागता, किंवा मृत ठेवीदाराच्या खात्यामध्ये कितीही रक्कम शिल्लक असती तरी जिवंत व्यक्ती/व्यक्तींकडून अगर वारसदाराकडून कोणताही नुकसानभरपाई किंवा हमी न घेता शिल्लक रक्कम त्यांच्या नावे निर्मुक्त करावी. या मुळे लोकांना होणारा त्रास वाचणार आहे, त्यामुळे खाते 'ईदर ऑर सर्व्हायव्हर' नियमानुसार चालविल्या मुळे अगर वारसदार नेमण्यामुळे होणाऱ्या फायद्यांची भरपूर जाहिरात करण्यास बँकांना सांगितले आहे.

ज्या खात्यांना 'ईदर ऑर सर्व्हायव्हर'चा नियम नाही अगर वारसदारही नेमलेला नाही, त्यांच्या बाबतीस रिझर्व्ह बँकेने बँकांना एक अशी किमान मर्यादा ठरविण्यास सांगितले आहे, की ज्या मर्यादेपर्यंत बँका लेटर ऑफ इंडेन्सिटी मिळाल्या वर आणि इतर कोणतीही कागदपत्रे मिळण्याबद्दल आग्रह न धरता मृत ठेवीदाराच्या खात्यातील शिल्लक रक्कम निर्मुक्त करू शकतील.

रिझर्व्ह बँकेने आणखी काय सांगितले आहे?

भारतीय रिझर्व्ह बँकेच्या सूचनांमध्ये मुदत ठेव खाती, पैशाच्या आवक बदलची कार्यवाही आणि सेफ डिपॉझिट लॉकरचा उपयोग यांचाही समावेश आहे.

मुदत ठेव खात्यांसाठी :

मृत ठेवीदारांच्या मुदत ठेवीबाबत भारतीय रिझर्व्ह बँकेने बँकांना सांगितले आहे की मुदत ठेवीच्या ठेवीदाराचा मृत्यू झाल्यास कोणतीही दंडात्मक रक्कम न घेता असे खाते मुदतीपूर्वी बंद करू द्यावे. रिझर्व्ह बँकेने बँकांना या संबंधीचा नियम, मुदत ठेव खाते उघडण्याच्या फॉर्ममध्येच अंतर्भूत करण्यास सांगितला आहे.

ठेवीदाराच्या मृत्यूनंतर त्याच्या खात्यात आलेल्या उत्पन्नाच्या रकमांबाबत:

मृत ठेवीदाराच्या खात्यांमध्ये जमा करण्यासाठी व्याज अगर डिव्हिडंड पत्रांसारखा ज्या उत्पन्नाच्या रकमा येत राहतील, अशा रकमांच्या बाबतीत रिझर्व्ह बँकेने बँकांना अशी कार्यपद्धती ठरविण्यास

सांगितले आहे की जी कार्यवाहीत आणण्याचा विचार बँका, कायदेशीर वारसांनी परवानगी दिल्यासच करू शकतील बँका 'इस्टेट ऑफ श्री _____, द डिसीज्ड' अशा नावाने खाते उघडून त्यामध्ये अशा सर्व रकमा जमा करू शकतील, मात्र त्यातून कोणतीही रक्कम काढता येणार नाही. दुसरा पर्याय असा, की बँका अशी सर्व पत्रे ती खाल्यात भरणाऱ्या व्यक्तीला 'खातेदार मृत' असा शेरा मारून परत करू शकतील, व जिवंत व्यक्ती / वारसदार / कायदेशीर वारसास तसे कळवू शकतील, जेणे करून योग्य त्या हिताधिकारी व्यक्तीला सदर रक्कम मिळवून देण्यासाठी योग्य ती कारवाई जिवंत व्यक्ती / वारसदार / कायदेशीर वारस करू शकतील.

सेफ डिपॉझिट लॉकरचा उपयोग करू देण्याबाबत :

रिझर्व्ह बँकेने बँकाना सांगितले आहे, की मृत ठेवीदाराच्या सेफ डिपॉझिट लॉकरचा किंवा सुरक्षित ठेवण्यास दिलेल्या वस्तूचा उपयोग त्याच्या 'जिवंत व्यक्ती' ला अगर नामनिर्देशिताला करण्याची परवानगी देताना सर्वसाधारणपणे याचा कार्यपद्धतीचा अवलंब केला जावा.

दाव्यांची पूर्तता करण्यासाठी कालमर्यादा :

रिझर्व्ह बँकेने बँकांना असेही सांगितले आहे, की दावा तसेच ठेवीदाराच्या मृत्यूचा पुरावा हाती आल्यापासून आणि दावेदाराची ओळख योग्य व समाधानकारक रीतीने पटल्यापासून १५ दिवसांच्या आत दाव्याची पूर्तता करावी व मृत ठेवीदारांच्या खाल्यातील शिल्लक रक्कम 'ईदर ऑर सर्व्हायव्हर' मधील जिवंत व्यक्तीस अथवा नामनिर्देशितास निर्मुक्त करावी. बँकांना सूचना देण्यात आल्या आहेत की अशा दावेदारांना अवाजवी गैरसोय अगर त्रास झाल्यास गंभीर स्वरूपाची अधीक्षकीय नापसंती व्यक्त केली जाईल.

बँकांनी आणखी काय करण्याची आवश्यकता आहे?

मृत ठेवीदारांच्या खात्यांबद्दलचे किंवा सेफ डिपॉझिट लॉकर बदलचे जे दावे असतील व त्यापैकी जे दावे १५ दिवसांपेक्षा अधिक प्रलंबित असतील, अशा दाव्यांसंबंधीचा, व ते प्रलंबित असण्याची कारणे असलेला अहवाल बँकांनी त्यांच्या मंडळांच्या ग्राहक सेवा समित्यांकडे पाठवणे बंधनकारक आहे. तसेच रिझर्व्ह बँकेने इंडियन बँकस असोसिएशनला रिझर्व्ह बँकेच्या सूचनांवर आधारित असलेली, मृत ठेवीदारांसंबंधीच्या दाव्यांच्या पूर्ततेसाठीची एक आदर्श कार्यपद्धती तयार करण्यास सांगितली आहे, जिचा अवलंब बँका विविध परिस्थिती मध्ये करू शकतील. नामनिर्देशनाची सुविधा व 'सर्व्हायव्हरशिप' संबंधीचा नियम यांच्यापासून होणाऱ्या फायद्यांना प्रसिद्धी द्यावी, तसेच ठेवी-खातेदारांना मार्गदर्शन करावे, असेही बँकांना सांगण्यात आले आहे.

अल्पना किल्लावाला
मुख्य महाव्यवस्थापक

प्रेस रिलीज : २००४-२००५ / १२९८